

Keresztyén élet- és világfelfogásunk.

A keresztyénség nem a törvény, hanem a megváltás vallása, mely új embert és új világot akar formálni a bűnös emberiségből. Benne az isten- és emberszeretet személyes életközössége lesz erőforrása minden cselekvőségnek és boldogságnak. Erkölcsi idealismusánál fogva az egyéni s a társas közösségnek *belülről* kifelé való átalakítását célozza, erkölcsi törvényét *isteni* tekintéllyel ruházza föl s ennyiben minden ízében *idealista* élet- és világfelfogást hirdet. A törvény, amelyet követ, istennek törvénye, s az erő, amellyel követi, istennek kegyelemereje a megtérésben és az újjászületésben. De erkölcsi idealismusa abban különbözik annak ismert philosophiai alakjától, hogy nem az emberiben, hanem az isteniben látja az erkölcsi tökéletesség megvalósulását. Nem az emberiség, hanem az isten az ész legfőbb megvalósulása s legtökéletesebb alakja. A hitnek és a szeretetnek birodalma s a szellemi javaknak benső egészen új világa a keresztyénség. Új élet- és világrendet teremt az istenországa erkölcsi követelményében. Mint ilyen — *Eucken* szép szava szerint — nem is kész befejezett rendszer, hanem folyton új feladatokat hirdető örökös probléma.

Ez új élet- és világfelfogás a keresztyénségben Krisztus személyiségéhez, igehirdetéséhez és életművéhez van kötve. Erkölcsi tekintetben is ő „az út, igazság s az élet.“ Minden ízében egységes alkotó egyénisége több egy normális embernél, mert ő az istenember, kinek lénye egyetlen varázserővel hat a benne hívőre. Evangéliuma erkölcsi szempontból is „istennek ereje a hívők üdvösségére.“ Legfőbb törvénye az önzetlen isten- és felebaráti szeretet, amelynek hirdetésével a külső törvényszerű cultuscselekvőségektől tisztította meg a ker. erkölcsiséget. Az ő „követése“ a világnak, az emberiségnek s benne a keresztyénségnek folytonos megújítása, soha meg nem szűnő christianisálása az „új ég és új föld“ megteremtése a világban. De nézzük csak közelebről a keresztyénség erkölcsi követelményeit.

Tolstoira hivatkozva sokan azt mondják, hogy áthidalhatatlan úr tátong Jézus erkölcstana s a mai ker. erkölcsi élet- és világfelfogás között. Ethikája nem lehet az a

pártatlan bíróság, amely előtt minden élet- és világfelfogás igazolhatná magát. Hisz szegény volt, inkább contemplatív mint külsőleg activ életet élt, országát nem e világból valónak mondotta, kora tudományát és művészi mozgalmaitól elfordult, az ellenség végnélküli szeretetét sőt a jogtalanság eltűrését hirdette s általában emberileg megvalósíthatatlan erkölcsi követelésekkel állott elő.

Akik így beszélnek, félreismerik Jézus igehirdetésének mélyebb erkölcsi értelmét és nagy jelentőségét. Sem pro, sem contra nem foglalt állást p. o. a vagyon, kultúra, művelődés, állam- és hadviselés kérdéseiben. Egy általánosan kötelező socziális életrend felállításától következetesen tartózkodott. Sem a gazdagok, sem a szegények evangéliumát nem hirdette. Sem Rothschild, sem a proletár nem az ő ideálja. Az emberek társad. állásának külső különbözősége iránt közönyös. Még a műveltség vagy műveletlenség kérdése sem érinti. Mint „lelki orvost“ csak az emberi lélek benső kiművelése, vagyis az istenhez s az ő szent akaratahoz való helyes viszonya érdekelte. Ahol e vallás- és erkölcsnevelői munkásságában, vagyis a belső ember kiépítésében akadályokra talált, azokat leküzdötte és lehetőleg elhárította. Az erkölcsi érzületet és akaratot irányítja, de sehol sem ad casuistikus szabályokat a külvilági élet folytatására. Az erkölcsiség centruma, hogy úgy mondjuk temploma, s nem annak peripheriája az, aminek kiépítésén kegyelet mozgó istenhittel és önzetlen felebaráti szeretettel élte végéig fáradozott. Azért az ő életműve nem állapot, hanem folytonosság: folytonos reformálás és építés a világ s az élet christianisálásában. Az érzület és az akarat s nem az értelem etikájának hirdetője. Voluntarista s nem intellectualista. Egyéniségének bizonyos hősiesség vonása van a felismert isteni akarat követésében. Az emberi lélek s az activ szellemi akarat végzetlen hecsét és értékét hirdeti. Csupa alkotó egyéniségeket kíván istenországának erkölcsi birodalmában. Nietzsche „emberfölötti lények“ azonban e keresztyén élet- és jellemkép torzképe.

De nála istenhittel és emberszeretettel karöltve halad egymással. Hite forrása az ő erkölcsi cselekvőségének s egész erkölcsi életének. Egy minden ízében activ és universalis jellegű életkeresztyénség az ő ideálja, amelyben helye nincs a laza, felületes optimizmusnak vagy a komor, mogorva pessimizmusnak. Nem világmegvetést vagy hódítást, hanem világboldogítást tanít, s nem embergyűlöletet, hanem az ellenségre is kiterjedő és mindenkor megbocsátó általános felebaráti szeretetet. Ez universalizmusával nyitotta meg a keresztyénség az anyagi és szellemi forgalmat az emberek között, ledöntötte az antik választófalakat, s megvetette

alapját az egészséges világpolgárság, helyesebben: isten-emberség erkölcsileg solidáris eszméjének. Felebaráti sőt általános emberszeretetének komolysága, finom előkelősége s tiszta bensősége páratlanul áll az emberiség történetében. *Chamberlain* szerint Jézus moraljának az a tétele, hogy teljes szívünkéből, teljes lelkünkéből s teljes erőnkéből szeressük az istent s felebarátunkat, mint önmagunkat, a legnagyobb igazság, a melyet valaha a földön hirdettek. Élet- és világfelfogásának e szeretet az ő megdönthetetlen alapja és erőforrása, úgyszólván a világelet tengelye. — S ez a szeretet teszi a keresztyénséget a világtörténelem mozgó erejévé s az egész emberiség szellemi otthonává. Új világot nyitott meg azzal, új értéket és méltóságot kölcsönzött az emberiségnek s ezzel új komolyságát az életnek s az ő nagy feladatainak. *Eucken* szava szerint „új nemességet“ létesített az emberiségben: a megtisztult erkölcsi nemességet. A keresztyénség óta van az emberiségnek igazi története.

Valóban magasztos is egységes erkölcsi életideált vall Jézus igehirdetése. Az erkölcsi idealizmusnak legszebb vonásait egyesíti magában. Önállóság, határozottság, nyíltszívűség, bátorság és kitartás jellemzik azt a maga egész valójában. Igazi Carlyle-féle „hős élet és jellemkép“, mely szellemi erkölcsi élettartalmával az egész lét kovász módjára való áthatását, megújulását és átalakítását célozza. S ezzel adva van a közösségi életnek is oly erkölcsi ideálja, amelynek rúgója a hit és a szeretet és nem a törvény cselekedete.

Csak a külső életet szabályozó jogi normákkal elvilleg nem foglalkozott Jézus. Nem a társas együttélés külső szabályozása, hanem az isteni akarat által áthatott benső erkölcsi életközösség munkálása az ő mezeje. Az erkölcsiség felette áll a jognak épűgy, mint a méltányosság és a szeretet a külső igazságszolgáltatásnak. A jogi élet szabályozásának szabad folyást engedett. Hisz maga mondotta: Adjátok meg a császárnak, a mi a császáré, s az istennek, a mi az istené!

Természetes, hogy ilyen erkölcsi életideálnak nem mindenben megfelel a valóság. Itt is érvényesül *Lessing* szép szava az igazságról, a melynek birtokosa kizárólag csak a jó isten, s az ember és emberiség annak megközelítője. Az már az ideál természete, hogy egész teljességében a földön soha meg nem valósítható. Oka annak a *bűn általánossága*, a mitől csak a bűnbánó megtérés és férfias újjászületés ment meg bennünket.

Az általános bűnösség hirdetésével, a mit az írás, a történelem és a mindennapi tapasztalás sőt Lombroso elméletében legújabbán az orvosi tudomány is beigazol, a keresztyénség pessimista vonást árul el, bár férfiasabb és praktikusabb pessimismust, mint a Schopenhaueré. Nem kisebb

ember, mint *Kant* és hirdette azt a „radicális gonoszt,” a melynek komoly vagy laza felfogásával *Luthardt* szerint áll vagy esik a keresztyénség. Ha nem komoly valóság a bűn, úgy nem komoly a megváltást hirdető evangelium sem. Még *Nagy Frigyes* is vallotta ezt a „meggyökerezett gonosztságot” mi bennünk és mi közöttünk. Csak *Goethe*, a németek fejedelmi költője idegenkedett tőle.

Hogyan valósul most már az embervilágban a ker. élet- és világfelfogás szerint az erkölcsi életideál ezzel a velünk született eredendő bűnnel szemben? felelet reá: a *vallás segítségével*, lévén a vallás az erkölcsi életideál valóságában vetett hittel azonos. Az isten annak hordozója és megvalósítója a Jézus Krisztus történeti személyiségében s az általa megváltott bűnös ember megtérésében és újjászületésében. Az ő kegyelemereje által áthatott s újjászületett akarat annak a megvalósítója, tehát a jó istennek műve mibennünk és miáltalunk. Mily messze mögötte áll a felfogásnak az erkölcsi erőket nélkülöző u. n. *autonom* vagy *vallástalan morál*, a melynek nincs életerős erkölcsi érzülete és akarata. Az erkölcsiség elválaszthatatlan egységben van a vallással, mely utóbbi előbbinek nélkülözhetetlen segédereje. Az erkölcsiségnek a vallással való szoros összefüggését az újabb idők legnagyobb etikusa *Schleiermacher* és elismeri. Olyan közöttük a viszony, mint a szabadság s a függőség viszonya. A hit mind a kettőnek közös életforrása és magasabb egysége. *Herrmann* etikájának (5. kiad. 1913.) nagy érdeme, hogy korunkban érvényre emelte a keresztyén felfogás vallás-erkölcsi lényegét s a valódi erkölcsiség vallásos alapjait, a midőn azt tanítja, hogy a vallás nem világ- sem természetfeletti istenismeret vagy dogma, hanem személyes élet, mely egyúttal alapja és forrása minden valódi erkölcsiségnek.

Nézzük csak közelebről a vallás és az erkölcsiség viszonyát a keresztyénségben.

Találón mondja *Luther*, hogy a hit „ein lebendig, geschäftig, tätig, mächtig Ding“, vagyis élő hit a tiszta érzületben s a tevékeny kiható életben. Egysége az az erkölcsinek s a vallásosnak a hívő lélekben. A keresztyénségben, mint eminens etikai vallásban, az istentől való függőségi viszonyunk egyszersmind a legmélyebb szabadság lelkiismereti viszonya. A hitből, mint a vallásosnak és erkölcsinek magasabb egységéből relativ önállósággal fejlődik ki az erkölcsinek tere szemben a vallással. Mert hát az erkölcsi elvek, az erkölcsi élet és öntudat a maga normáival magára az istenre vezetnek vissza, s maga a törvény is, mely mint észszerű törvényünk nekünk feltétlenül parancsol, az istennek kijelentett akarattörvénye. De továbbá az önelhatározás s az erkölcsi intelligencia képességét is neki köszönhetjük,

sőt neki erkölcsi cselekvésünk és akaratunk egész világát. A miért is az erkölcsi étellel s annak normáival megvan adva a vallásosság, a mint másrészt az Istenhez való vallásos viszonyunkban gyökerezik a valódi erkölcsiség. Ez más szóval annyit jelent, hogy a *keresztyénség a legtökéletesebb morális vallás és vallásos morál*, a melyben a morál a vallásos lélek munkamezeje, tehát hit és szeretet, theonómia és autonómia egyaránt. Az istentudat és az erkölcsi tudat, vagyis a hit és a lelkiismeret életideálja a Jézus Krisztus. A művelődéstörténet is azt bizonyítja, hogy a keresztyén vallás mindenkor teremtett új erkölcsi eszméket, társadalmat és életet, a mint viszont a vallási ernyedést mindig erkölcsi lazulás, a vallástalanságot mindenütt erkölcstelenség követte. Az erkölcsiségnek és a vallásosságnak ez az egység az első helyet biztosítja a keresztyénségnek a vallások történeti rangsorozatában. S ez épen a theismus bölcséleti élet- és világfelfogásának sajátos lényege és jelentősége. Maga Jézus is a vallás és az erkölcsiség szoros összetartozásának szóval és tettel az apostola. Az ő élete a vallásosnak és erkölcsinek fenségesebb életideálja. Igazolja ezt a hegyi beszéd is, mint a keresztyénség vallásos erkölcsi oldalának legremekesebb összefoglaló compendiuma.

Az isten törvénye a mi legfőbb észszerű törvényünk, s a legfőbb tekintélyünk nem is az autonómikus ész, hanem az Istennek kijelentett akarata. Minden más erkölcsiség, még ha az a leghumánusabb is — mely nem az Isten törvényében gyökerezik, *Martensen* találó szava szerint prometheusinak mondható, a melynél hiányzik az isteni életerő alapja és forrása. Az u. n. autonóm erkölcsiségnek vagy angol-amerikai független morálnak nincs helye a keresztyénségben.

A mint azonban a protestantismusnak, mint vallási elvnek nincs szüksége Róma kapuinak folytonos döngetésére így a ker. élet- és világfelfogásnak igazsága és meggyőző ereje sem szorúl más ellentétes felfogások lebecsülésére vagy teljes mellőzésére. Egyszerű fenségessége s meggyőző heroismusa most és mindenkoron meggyőzi a világot. Egygyel azonban nem fér meg sohasem és ez az *önzés* és a *képmutatás*, mely — mint legújabbban *Preuss* kimutatta — jellemző sajátsága a kalmárszellemű *angol* vallásosságnak és erkölcsiségnek.

Dr. Szlávik Mátyás.